Przyczyny wojen w Europie

5.8.1. Przyczyny II wojny światowej-fragment książki pt. Człowiek i klimat.

Autor Bogdan Góralski

bogdangoralski@wp.pl

II wojna światowa była logiczną konsekwencją I wojny światowej i warunków traktatu wersalskiego. Napięcie międzynarodowe powstałe w wyniku przyrostu europejskiej populacji na przełomie XIX i XX wieku oraz agresywne nastawienie społeczeństw powstałe skutkiem drastycznego globalnego wzrostu cen żywności wynikającego z oziębienia klimatu światowego, doprowadziło do I wojny światowej, rewolucji rosyjskiej, chińskiej i meksykańskiej. Traktat wersalski nie usuwał napięcia międzynarodowego a nawet je wzmagał pogarszając sytuację europejskich przegranych. USA w wyniku dwóch europejskich wojen zdobyło przewagę nad Europą, Rosją i Japonią. Być może było to głównym celem elit amerykańskich mających przemożny wpływ na warunki pokoju po I wojnie światowej.

Państwa Osi Berlin - Rzym – Tokio miały podobną sytuację wewnętrzną przed II wojną światową. Rosnące przeludnienie i brak możliwości wyżywienia narodów wyznaczały kierunek ekspansji - rozwój produkcji przemysłowej i eksport dla zdobycia środków na import żywności. Potrzebne były jednak surowce i rynki zbytu. O surowce i rynki zbytu dla swoich gospodarek walczyli także późniejsi alianci ograniczając możliwości pokojowej ekspansji państw Osi. Spowodowało to zbrojenia i ekspansję militarną zapewniającą rynki zbytu i surowce dla Niemiec, Japonii i Włoch, co umożliwiało wyżywienie ich narodów.

Powojenna polityka aliantów zapewniła realizację przedwojennych planów ekspansji gospodarczo – eksportowej, dla państw Osi, zapewniającej wyżywienie ich społeczeństw. Państwa te były już jednak podporządkowane hegemonii amerykańskiej. Taką politykę można było prowadzić wcześniej unikając napięć, konfliktów i wojny. Podobnie i współcześnie USA ograniczają ekspansję paliwową Rosji, która stanowi o jej bezpieczeństwie żywnościowym. Doprowadziło to do konfliktu Rosji z Ukrainą w którego tle są zagrożone strategiczne interesy rosyjskie. Przez tereny Ukrainy biegną bowiem główne drogi dostępu do portów czarnomorskich, którymi eksportowane są nadwyżki zboża rosyjskiego. Te rosyjskie nadwyżki zboża są solą w oku elit europejskich i amerykańskich dlatego pragną wyrwać

Ukrainę ze strefy wpływów rosyjskich. Ponadto Ukraina zawsze była zapleczem żywnościowym Rosji. Kontynuowanie przez USA i UE polityki prowadzącej do konfliktu Rosja – Ukraina może prowadzić do desperacji elit rosyjskich co zagraża wojną.

Rosną konflikty Chiny - świat o surowce ziem rzadkich warunkujące rozwój nowoczesnych technologii. Należy pozwolić na swobodną międzynarodową grę rynkową na rynku towarów i surowców co umożliwi rozwój Rosji i Chin oraz zapewnić możliwości rozładowania demograficznego przeludnionych krain Azji co przyczyni się do utrzymania pokoju światowego. Należy pozwolić na specjalizację narodowej produkcji wykorzystującą regionalne predyspozycje i sprzyjającą międzynarodowej wymianie gospodarczej oraz ujednolicać systemy etyczne aby unikać syndromu obcego-wroga. Należy przede wszystkim unikać siłowych rozwiązań ograniczających rozwój wymiany i swobodne kształtowanie się rynków. Należy otworzyć granice i wprowadzić w Europie, USA, Rosji i Ukrainie nowoczesny feudalny system uprawy roli oparty na dzierżawie ziemi co przyczyni się do wzrostu produkcji rolnej i zabezpieczy polepszenie wyżywienia głodującego świata. Globalny wzrost produkcji rolnej to jedyna nadzieja pokoju.

5.8.2.Prawidłowości wojenne.

Prawdopodobnie nie jest przypadkiem, że obie wojny światowe wybuchły w okresie ochłodzenia klimatu i wynikających z tego trudności z wyżywieniem populacji. Rewolucję 1905r. i rewolucję rosyjską- wybuch społecznej agresji wywołało pogorszenie się warunków bytowych społeczeństwa carskiej Rosji spowodowane przez kilkunastoletnie oziębienie klimatu i skutki demograficzno-społeczno-gospodarcze I wojny światowej.
„*A więc w 1914 r., kiedy rozpoczęła się recesja*... (Brogan 2004:512)
„*Przed wybuchem I wojny światowej przez Rosję, Anglię i Stany Zjednoczone przetoczyła się potężna fala strajków* (Pipes 2007:26).

W latach 1910-1920 zaznaczyło się znaczne ochłodzenie klimatu w USA z apogeum w latach 1914-17. Jest pewne, że było ono odczuwane na całym świecie z regionalnymi odchyleniami. Powodowało ono zmniejszenie produkcji roślinnej rolnictwa (w latach 1910-1913 znacznie spadła w Rzeszy produkcja zbóż na głowę mieszkańca z 2090 kg w latach 1905-1909 do 1681 kg w latach 1910-1913 (Rys. nr 17)), a przez to recesję gospodarek, szczególnie w średnich szerokościach geograficznych. Recesja była spowodowana spadkiem dochodów rolników

skutkującym spadkiem ich popytu na artykuły przemysłowe, co z kolei wywoływało dekoniunkturę w przemyśle, bankowości, handlu. Kryzys wywołany ochłodzeniem wywoływał bezrobocie i spadek płac pracowników przy rosnących cenach żywności (Patrz Rys. nr 27). Stąd wspomniana wyżej fala strajków w Europie i USA. Rodziło to napięcia i niezadowolenie wszystkich klas społecznych i parcie do wojny będącej wyładowaniem agresji z niezaspokojenia potrzeb elit oraz mas robotników i chłopów.

A jak było z II wojną światową? Może odpowiedzią jest twierdzenie demografów, że wyż demograficzny rodzi następny wyż. Jeżeli pierwszy wyż demograficzny w Niemczech zaczął się w 1876-1900, to następny był 20-25 lat później (1901-1925), a następny jeszcze o 20-25 lat , czyli w 1920-1950. Może to wszystko tłumaczy? Kolejne fale wyżowe doświadczały pogorszenia warunków bytowych co rodziło agresję społeczeństw i nastroje wojenne.

Rolnictwo niemieckie w przededniu II wojny światowej nie dostarczało Niemcom potrzebnych ilości wyżywienia mimo ogromnych nakładów na jego rozwój. Był za to odpowiedzialny kolejny światowy okres ochłodzenia, który się zaczął w 1932r. (Rys.nr.29 i 30). Najważniejszy był jednak wzrost kosztów utrzymania spowodowany odebraniem Niemcom żyznych obszarów upraw zbożowych co było wynikiem Traktatu Wersalskiego. **Produkcja zbóż w Niemczech per capita spadła z 2090 kg w 1905-1909 na 375 kg w roku 1933. Spowodowało to ogromny niedobór żywności w Niemczech, konieczność jej importu w ogromnych ilościach oraz podwyżkę kosztów utrzymania przekraczającą wytrzymałość społeczeństwa**. Podobna sytuacja socjalno-społeczna panowała w Japonii i Włoszech widzących jedyny sposób jej przełamania w ekspansji wojennej.

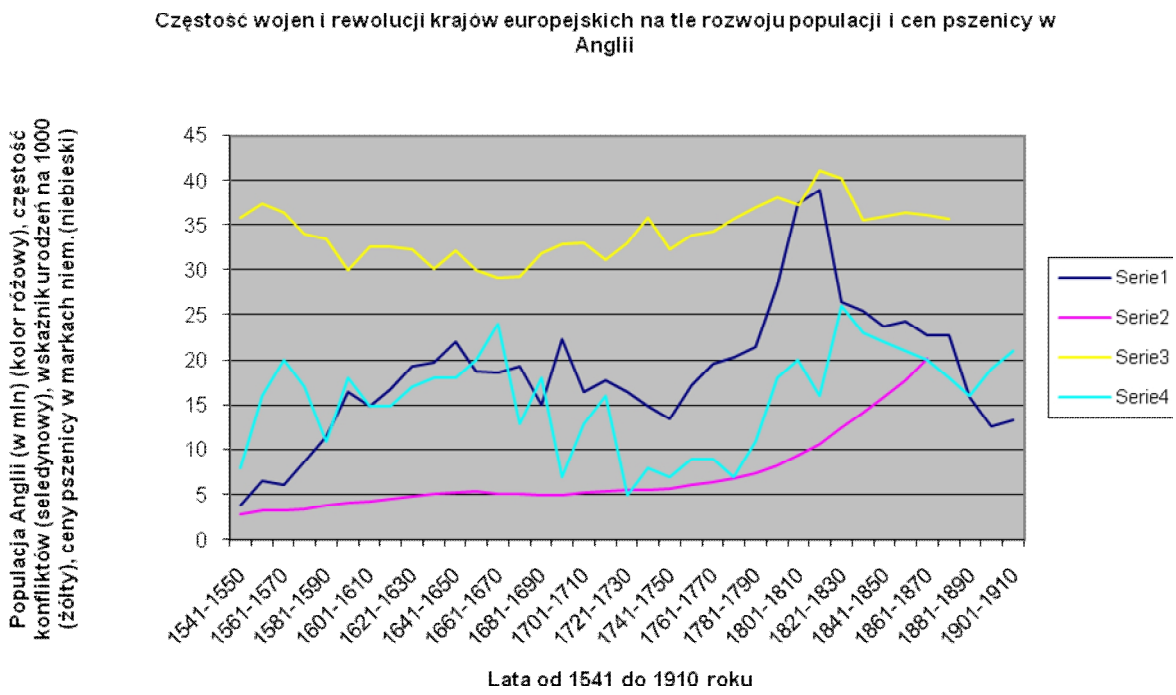

Rys. nr 28. Częstość wojen i rewolucji w krajach europejskich na tle rozwoju populacji i cen pszenicy w Anglii. (autor rysunku Bogdan Góralski)

Kolory wykresów:

Stopa urodzeń populacji angielskiej - żółty

Ceny pszenicy w Anglii-ciemnoniebieski

Częstość wojen i rewolucji-seledynowy

Wzrost populacji angielskiej-fioletowy

Częstość wojen i rewolucji wyznaczono na podstawie zestawienia europejskich wojen i rewolucji (Tilly 1997), przy czym np. kilkuletnią wojnę czy rewolucję traktowano jako jeden epizod umiejscawiany w roku jej rozpoczęcia. W związku z tym w statystyce nie uwzględniono ważnej cechy jaką jest długotrwałość konfliktu.

Na Rys.nr.28 widać pewną prawidłowość- natężenie konfliktów europejskich rośnie wraz ze wzrostem cen żywności i wzrostem populacji (zastosowano tu uproszczenie porównania rozwoju populacji angielskiej do rozwoju populacji europejskiej). Podczas spadku cen żywności natężenie konfliktów w Europie maleje. Należy także zauważyć, że wzrost cen

żywności, którego miernikiem są ceny pszenicy, wyprzedzał wybuchy wojen. Najpierw następował gwałtowny wzrost cen pszenicy a po dwudziestu latach natężenie wojen gwałtownie rosło.

W rozwoju społeczeństwa Anglii widać cztery okresy:

słabego wzrostu populacji w latach 1541-1630,

stagnacji w latach 1630-1721-szczyt Małej Epoki Lodowej,

wzrostu w latach 1721-1790-okres wzrostu imperium kolonialnego.

gwałtownego wzrostu populacji lata 1790-1910- rewolucja przemysłowa, malejące ceny żywności i rozwój imperium brytyjskiego.

Charakterystyczne jest to, że populacja Anglii nie rośnie w latach 1630-1721 a ceny żywności w tym okresie dość gwałtownie pulsują. Może to oznaczać, że w tych latach panowały zmienne, z przewagą niekorzystnych, warunki klimatyczne wpływające na podaż żywności.

Mogło to wpływać na dużą śmiertelność i stagnację przyrostu populacji. Już w rzymskiej literaturze agronomicznej podawano, że zbiory zbóż w Italii oscylowały od 4 do 10 ziaren z jednego ziarna siewu. Zbiory w starożytnej Palestynie wynosiły od 5 do 15 ziaren z wysianego ziarna, podlegały zatem bardzo wielkiej zmienności. Na powyższym wykresie widać w okresie lat 1541-1650 spadek stopy urodzeń w populacji angielskiej w miarę wzrostu cen pszenicy. Podczas wzrostu cen pszenicy w okresie 1770-1830 następuje jednak wzrost stopy urodzeń, który można wytłumaczyć także otwarciem na świat angielskiej populacji związanym z ekspansją zamorską imperium angielskiego i wzrostem emigracji, co usunęło społeczne hamulce rozrodczości.

Przyrost populacji europejskiej na granicy XIX i XX wieku był spowodowany korzystnymi warunkami klimatyczno-bytowymi - malejącymi cenami żywności (w tym duży import z Stanów Zjednoczonych) i wynikającymi stąd nadziejami na lepsze życie. Przyrost ludności Europy napotyka na początku XX wieku na barierę gwałtownego wzrostu cen żywności wywołującą wzrost stresu i agresji społecznej co skutkowało wojną i rewolucjami.